

KANDIDAT

828

PRØVE

JUS2010 1 Rettsstaten

Emnekode	JUS2010
Vurderingsform	Skriftlig eksamen
Starttid	20.12.2024 08:00
Sluttid	20.12.2024 14:00
Sensurfrist	15.01.2025 22:59
PDF opprettet	21.01.2025 11:06

Seksjon 1

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
i	Informasjon	Informasjon eller ressurser
1	Deloppgave 1	Langsvar
2	Deloppgave 2	Langsvar

1 Deloppgave 1

Deloppgave 1

Oppgaven må utgjøre ca. 2/3 av den samlede oppgavebesvarelsen.

1. Redegjør for og reflekter over norske domstolars kontroll med lovers overensstemmelse med Grunnloven og Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon. Konvensjonens nøyaktige rettskildeverdi trenger ikke medtas i oppgavebesvarelsen og den bør bare behandles i begrenset omfang. I oppgaven kan diskusjon og refleksjon særlig prioriteres.

Skriv ditt svar her

1. Innledning

1.1 Innledende bemerkninger

De konstituerte makter i norsk statsforfatning er domstolene, Stortinget og regjeringen. Domstolenes prøvelsesrett er en grunnlovsfestet rett til å kontrollere om de to andre konstituerte maktene overholder Grunnlovens bestemmelser. I lys av at Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon (heretter EMK) "skal gjelde som norsk lov", jf. Menneskerettsloven (heretter mrl.) § 1, samt EMK rettighetenes sammenfallende utforming med Grunnlovens kapittel E, skal domstolene også prøve lovers overensstemmelse med EMK. Forarbeidene til kapittel E i Grunnloven, Lønning-utvalget (Dok.nr.16 2011-2012) bekrefter at menneskerettighetene i Grunnloven i stor grad skal tolkes i lys av de folkerettslige forbildene.

Tidligere i norsk statsforfatningshistorie var domstolenes prøvelsesrett hjemlet i konstitusjonell sedvanerett. Konstitusjonell sedvanerett er en rettskilde som gir adgang til å danne, endre og fravike regler av Grunnlovs rang. I 2015 ble domstolenes prøvelsesrett kodifisert i Grunnloven § 89. Kodifiseringen av prøvelsesretten er omdiskutert i juridisk teori på grunnlag av at domstolenes makt økes på bekostning av folket og den lovgivende makt, jf. Grl. 49, i tråd med folkesuverenitetsprinsippet og den utøvende makt, jf. Grl. § 3. På den andre siden bidrar domstolenes prøvelsesrett med å sikre statsforfatningens verdigrunnlag, herunder "demokratiet rettsstaten og menneskerettighetene", jf. Grl. § 2. Besvarelsen kommer tilbake til dette i pkt. 4.

1.2 Legalitetsprinsippet

Domstolenes prøvelsrett sikrer bl.a. legalitetsprinsippet, der det i Grl § 113 heter at "myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov".

Paragrafen var ny ved Grunnlovens menneskerettighetsreform i 2014 og svarer til Lønning-utvalgets forslag. I likhet med Grl. § 89 var legalitetsprinsippet tidligere hjemlet i konstitusjonell sedvanerett. Lønning-utvalget uttalte på side 248 at formålet ved § 113 var å "synliggjøre prinsippet og samtidig vise at det fungerer som en reell skranke for makthavernes myndighetsutøvelse". Hensynet om å "synliggjøre prinsippet" er også generelt hovedårsaken til Grunnlovens kapittel E. Med andre ord å synliggjøre at menneskerettigheter er en sentral hjørnestein i Norges konstitusjonelle monarki, jf. Grl. § 2.

1.3 Oppgavens formål, avgrensninger og veien videre

Besvarelsen tar sikte på å redegjøre og reflektere over domstolenes prøvelsesrett, herunder kontroll med lovers overenstemmelse med Grunnloven og EMK. Det avgrenses mot en presentasjon av forvaltningsvedtaks overenstemmelse med Grunnloven og EMK, da oppgaven ikke etterspør dette. Det avgrenses også mot prøving av stortingsvedtak etter Grl. § 26 og § 115.

Besvarelsen tar i det følgende sikte på å gi en overordnet fremstilling av EMK og konvensjonens rettskildeværdi (pkt. 2), deretter redegjør besvarelsen for domstolenes prøvelsesrett med fokus på Kløfta-tredelingen og prøving etter Grunnlovens kapittel E (pkt. 3). Videre tar besvarelsen et mer drøftende og diskuterende preg, med søkelys på maktfordeling og domstolenes uavhengighet (pkt. 4).

2. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon

2.1 Begrepet menneskerettigheter

En definisjon av menneskerettigheter er ofte de medfødte rettighetene og frihetene et individ har ved det å være menneske i seg selv. Imidlertid er en mer treffende juridisk definisjon at menneskerettigheter er de rettighetene

plikthaverne (statene) har kommet til enighet om at skal gjelde i ulike internasjonale konvensjoner.

2.2 Hvilke prinsipper EMK bygger på

2.2.1 Erklæringens mål og prinsipper

Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjon bygger på prinsippene nedfelt i FNs verdenserklæring av 1953, som videre har resultert i den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) og den internasjonale konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK). EMKs fortale uttrykker at menneskerettighetene skal bli "universelt og effektivt anerkjent og etterlevd". Fortalen gir her uttrykk for effektivitetsprinsippet, som tilsier at menneskerettighetene skal få et reellt gjennomslag, ikke bare teoretisk. Effektivitetsprinsippet uttrykkes også i EMD-1973-6289 (Airey) avsnitt 24.

EMKs fortale forklarer videre konvensjonens grunnlag ved å uttrykke at de medkontraherende parter bekrefter sin tro på de grunnleggende friheter som danner "rettferdighet og fred" i verden. Subsidiaritetsprinsippet fremgår også av fortalen, og tilsier at beslutninger skal tas på så lavt nivå som mulig, noe som kommer til uttrykk i EMK art. 1, 13 og 35. Prinsippet står i nærhet til statenes skjønnsmargin, som er at den suverene stat har et visst spillerom til å gjennomføre den aktuelle menneskerettigheten. Statenes skjønnsmargin blir belyst av EMD i S.A.S. v. France avsnitt 114, der det heter at domstolens skal holde seg "quite succinct" ved vurdering av statens legitime formål for inngrep. Se også Handyside v. The United Kingdom pkt. 48 og HR-2013-881-A avsnitt 47.

2.3 EMKs rettskildeverdi i korte trekk

Artikkelen 1 omhandler statenes forpliktelse til å respektere menneskerettighetene. I bestemmelsen heter det at statene skal sikre enhver de "rettighetene og frihetene" som fremgår av konvensjonen innenfor sin jurisdiksjon. Det er viktig å påpeke at til forskjell fra FN-konvensjonene, er rettssubjektene i EMK både juridiske personer og enkeltindivider, avhengig av

den aktuelle bestemmelse. Dette er sentralt å nevne ettersom EMK "skal gjelde som norsk lov", jf. Mrl. § 2.

Forrangsbestemmelsen mrl. § 3 uttrykker EMKs plass i norsk statsretts rettskildhierarki. Ordlyden presiserer at konvensjonene og protokollene i mrl. § 2 skal "ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning". Ifølge Lønning-utvalget og menneskerettslovens forarbeider (Ot.prp.nr.3 (1998-1999)) vil imidlertid ikke motstrid være et reelt betent tema, da presumsjonsprinsippet rekker langt. Presumsjonsprinsippet er et folkerettslig prinsipp som tilsier at nasjonal rett presumeres å være i overenstemmelse med folkeretten.

Det en kan utlede fra forrangsbestemmelsen § 3 er at EMK og andre folkerettslige kilder i mrl. § 2 befinner seg i et særskilt posisjon mellom alminnelig lov og Grunnlov i norsk rett. Grunnlovens rang som *lex superior* står i teorien over EMK isolert sett, noe var gjenstand for diskusjon innen juridisk teori i relasjon til Grl. § 92. Spørsmålet var om Grl. § 92 likestilte de folkerettslige konvesjonene med Grunnloven, herunder *lex superior* prinsippet.

Rangspørsmålet vedrørende Grl. § 92 ble avklart i HR-2016-2554-P, avsnitt 57, der førstvoterende yutrykker at Grl. § 92 "ikke forstås som en inkorporasjonsbestemmelse". Det vil si at Grl. § 92 er fanebestemmelse som gir uttrykk statsforfatningens forpliktelse til "respektere og sikre menneskerettighetene".

3. Domstolenes prøvelsesrett

3.1 Grunnloven § 89

Grunnloven § 89 omhandler domstolenes prøvelsesrett. Det er sentralt å bemerke at prøvelsesretten i norsk statsrett gjelder den konkrete anvendelsen av loven, ikke at det er "loven i seg selv som skal prøves mot grunnloven", jf. HR-2021-417-P. Det vil si at domstolenes prøvelsesrett i Norge kategoriseres som *ikke-abstrakt*.

Motparten til konkret anvendelse betegnes som abstrakt grunnlovskontroll, som ville resultert i at loven i sin helhet ble satt til side som ugyldig. Skillet mellom abstrakt og ikke-abstrakt prøveslesrett ble særlig belyst av Frede Castberg, Norges statsforfatning, 3. utgave, 1964 side 172. Høyesterett viser til en rekke kilder innen juridisk teori i HR-2021-417-P, og konkluderer i avsnitt 86 med at "en lovsbestemmelse ikke kan settes til side som ugyldig som sådan" (abstrakt grunnlovskontroll.

3.1.1 Bestemmelsens utforming

Grunnloven § 89 uttrykker at i saker som reises for domstolene, foreligger det en "rett og plikt" til å prøve om det stridet mot grunnloven å "anvende" en lovbestemmelse. "Anvende" sikter til den konkrete anvendelsen som nevnt overfor, med andre ord *ikke-abstrakt* kontroll.

Videre uttrykker bestemmelsens ordlyd at andre beslutninger av "offentlig myndighet" kan prøves mot Grunnloven. Med "offentlig myndighet" menes bl.a. forvaltninger og forvaltningsvedtak. Området drøftes ikke videre grunnet besvarelsens avgrensing. Tidsnød på presentasjon av bestemmelsen.

3.2 Kløfta-tredelingen

Kløfta-dommen (Rt-1976-1) omhandler erstatning ved ekspropriasjon av fast eiendom og prøvelse av overensstemmelse med grunnlovens § 105.

Erstatningskravet var knyttet til bygging av motorveien E6 ved Kløfta. Flertallet kom til at loven var uforenelig med Grl. § 105. Dissens 10-7. Dommen tok for seg en rekke konstitusjonelle spørsmål og fastslo Kløfta-tredelingen, som i skrivende stund har god forankring i rettspraksis og er "lagt til grunn av Stortinget ved vedtakelsen av Grunnloven § 89. Det er ingen tvil om at læren fortsatt er gjeldende rett", jf HR-2023-2030-P.

Kløfta-tredelingen kategoriserer domstolenes prøvelse av grunnlovsmessighet basert på prøvingsintensitet. I hvilken grad domstolene har "rett og plikt", jf. § 89 til å prøve om loven er grunnlovsstridig vil dermed avhenge av "hvilke grunnlovsbestemmelser det er tale om", jf. Kløfta-dommen side 5-6.

Tredelingen er basert på todelingen i hvalavgiftdommen (rt-1952-1089). Det er sentralt å presisere at domstolene "må akseptere lovgiverens politiske vurderingen", jf. Kløfta s. 6. Med andre ord folket i form av Stortingets flertall, jf. Grl § 49 og folkesuverenitetsprinsippet. I lys av maktfordelingsprinsippet kan ikke domstolene ha fritt spillerom vedrørende grunnlovsprøving. I det følgende tar besvarelsen sikte på å kartlegge Kløfta-tredelingen.

3.2.1 Bestemmelser om enkeltmenneskets personlige frihet eller sikkerhet

Bestemmelser om enkeltmenneskets personlige frihet eller sikkerhet har den sterkeste formen for domstolsprøving innen tredelingen. Kløfta-dommen uttrykker at om det gjelder enkeltmenneskets personlige frihet og sikkerhet, "antar jeg at grunnlovens gjennomslagskraft må være betydelig".

Førstvoterendes uttalelse kan leses som noe forsiktig, men sitatet kan fastslås som sikker rett.

3.2.2 Økonomiske rettigheter

Økonomiske rettigheter i Grunnloven "må for så vidt komme i en mellomstilling", jf. Kløfta-dommen s. 6. Mellomstillingen vil si at Stortingets forståelse av forholdet mellom grunnlov og lov har en "betydelig rolle", samt at domstolene må "vise varsomhet" jf. HR-2023-2030-P. Det kan være vanskelig å tolke hvor terskelen for prøvelse av grunnlovsmessighet går i en slik mellomstilling. Imidlertid er det fastslått at vurderingen beror på om det er hevet over "rimelig tvil" at loven er grunnlovsstridig. Om kravet om "rimelig tvil" er overgått, viker loven.

3.2.3 Statsmaktens arbeidsmåte eller innbyrdes kompetanse

Domstolenes prøvelse av grunnlovsmessighet på andre statsmaktens område er mer tilbakeholden. Det fremgår av hvalavgiftsakten (rt-1952-1089) at

domstolene "i vid utstrekning må respektere Stortingets syn", jf. Kløfta s. 5.

3.3 Prøvelsesrett etter menneskerettsrevisjonen 2014

Som tidligere nevnt er Kløfta-tredelingen fortsatt gjeldende rett. Imidlertid har menneskerettsrevisjonen 2014 resultert i at domstolenes prøvelsesrett ikke kan kategoriseres like enkelt. Domstolenes kontroll med Grunnlovens menneskerettigheter passer ikke inn i Kløfta-tredelingen. Dette har resultert at enkelte teoretikere har drøftet en utvidende inndeling av prøvingsintensitet.

3.3.1 Klimadommen

Grl. § 112 uttrykker individets rett til "et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares". Videre uttrykker bestemmelsen statens plikt til fornuftig disposisjon av naturens ressurser. Det fremgår av forarbeidene til § 112 at formålet er at bestemmelsen skal gi retningslinjer for lovgivningen. Imidlertid utfyller ikke forarbeidene hvor langt bestemmelsen rekker. I HR-2020-2472-P avsnitt 140 uttrykker førstvoterende at Stortinget ikke ønsket å binde seg fullstendig, noe som ville redusert "det politiske handlingsrommet".

HR-2020-2472-P omhandler om et vedtak med hjemmel i petroleumsloven § 3-3 er i strid med Grl. § 112, i tillegg til om vedtaket er i strid med Grl. § 93 om retten til liv eller § 102 om retten til privatliv. Grl § 93 om retten til liv har sin tilsvarende rettighet i EMK art. 2, Grl. § 102 om retten til privatliv har sin sammenfallende rettighet i EMK art. 8.

I tråd med Lønning-utvalget skal Grunnlovens kapittel E i stor grad tolkes i lys av de folkerettslige forbildene i EMK. Imidlertid har ikke EMK en klart sammenfallende bestemmelse med Grunnloven § 102. HR-2020-2472-P løser problemstillingen ved å uttrykke at EMK artikkel 2 og 8 kan benyttes i miljø saker, jf. avsnitt 164. Som nevnt i pkt 2.3 er EMK gjort til norsk lov, jf. mrl.

§ 2 og 3. I lys av norsk statsretts inkorporasjon, vurderer Høyesterett om petroleumsloven er i strid med de folkerettslige forbildene. En konsekvens av EMKs rolle i norsk rett er at EMD praksis, som tolker EMK autonomt blir tillagt vekt. I avsnitt 166 viser Høyesterett til EMDs storkammerdom Öneriyildiz mot Tyrkia, og vurderingsmomentet "real and immediate" risiko for tap av liv. Høyesterett viser videre til at kriteriet ikke er oppfylt, og at EMK art. 2 dermed ikke kan anvendes. Høyesteretts metode viser til at prøving av Grunnlovsfestede rettigheter med sammenfallende virkeområde som de folkerettslige forbildene tolkes i stor grad med folkerettslig metode. Imidlertid presiserer HR-2015-206-A forholdet til fremtidig praksis fra de internasjonale håndhevingsorganene, herunder EMD. Avsnitt 57 uttrykker at "det er etter vår forfatning Høyesterett - ikke de internasjonale håndhevingsorganene - som har ansvaret for å tolke, avklare og utvikle Grunnlovens menneskerettsbestemmelser". Besvarelsen drøfter sitatet under pkt. 4.2

Sitatet kan tolkes som å være av mer prinsipiell karakter, da Grunnlovens menneskerettsbestemmelser i praksis vil tolkes i stor grad av EMDs praksis. Det kan tenkes at Høyesterett vil unngå spørsmålet vedrørende Grunnlovens faktisk rang opp mot EMK, særlig i lys av suverenitetsprinsippet og at Grunnloven er lex superior.

EMK art. 8 drøftes også med folkerettslig metode og EMD praksis, oppgaven går imidlertid ikke videre inn på dette grunnet tidsnød.

Det en kan utlede fra klimadommen er at Høyesterett vurderer de folkerettslige forbildene i EMK selv om det ikke er en direkte sammenfallende bestemmelse, jf. Grl § 102 og EMK art. 2 og 8.

4. Reflekterende perspektiver

4.1 Riksrett og maktfordeling

Domstolenes prøvelsesrett innebærer som tidligere nevnt bl.a. å prøve lovers grunnlovsmessighet opp mot Grunnloven og EMK. I lys av at Stortinget er

lovgiver, jf. Grl. § 49 og 75 kan det være problematisk at Høyesterett overprøver Stortingets lovvedtak og vurderingen, da Stortinget kan anlegge riksrett, jf. Grl. § 86. Grl. § 86 uttrykker at Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger. Bestemmelsen uttrykker videre at Stortinget kan anlegge sak mot bl.a. Høyesteretts medlemmer for straffbart eller "annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter". I teorien innebærer kompetansen om å anlegge sak mot Høyesterett at Stortinget kan avsette dommere som ikke utfyller sin plikt på en tilfredsstillende måte. En kan tenke at gjennomgående domstolskontroll som omhandler kompetanse blant de konstituerte makter innbyrdes, vil kunne resultere i at Stortinget anlegger sak mot Høyesterett.

På den andre siden kan en argumentere for nødvendigheten bak Grl. § 86 og kompetansen til å stille Høyesterett for riksrett. I motsetning til Høyesterett er Stortinget folkets representant, jf. Grl § 49. Dermed er det sentralt at folket har rett til å avsette en konstituert makt som går utover sine konstitusjonelle plikter. Høyesteretts rett og plikt til å prøve lovers grunnlovsmessighet har blitt nøye omdiskutert i juridisk teori gjennom 1900-tallet og til skrivende stund. Grunnlaget til kritikken er at Høyesterett selv har "skapt" denne kompetansen, som videre ble Grunnlovsfestet i tråd med Høyesteretts 100 års jubileum. Kodifisering av allerede eksisterende rettigheter og prinsipper utgjør ikke særlig praktisk forskjell. Imidlertid foreligger det en mer prinsipiell verdi, som lønning-utvalget uttrykket i sammenheng med Grunnlovens kapittel E. Likevel understreker kodifisering av rettigheter og kompetanser en stor grad av viktighet, samtidig som det utgjør en beskyttelse i form av at endring krever Grunnlovsvedtak, jf. Grl § 121.

4.2 Menneskerettighetenes rang

I det følgende tar besvarelsen sikte på å diskutere om det er Høyesterett eller EMD som i realiteten tolker og utvikler Grunnlovens menneskerettigheter. Som

tidligere nevnt uttrykker Høyesterett i Maria-dommen at "det er etter vår forfatning Høyesterett - ikke de internasjonale håndhevingsorganene - som har ansvaret for å tolke, avklare og utvikle Grunnlovens menneskerettsbestemmelser". Sitatet kan tolkes som å være av mer prinsipiell karakter, da Grunnlovens menneskerettsbestemmelser i stor grad tolkes av EMDs praksis, jf. Lønning-utvalget. Det kan kritiseres at dommernes sitat ikke gjenspeiler dagens rettstilstand.

På den andre siden kan det kan tenkes at Høyesterett vil unngå spørsmålet vedrørende Grunnlovens faktiske rang opp mot EMK, særlig i lys av suverenitetsprinsippet og at Grunnloven er lex superior. Selv om EMDs praksis i realiteten tolker, avklarer og utvikler Grunnlovens menneskerettsbestemmelser, vil det å konstatere dette utgjøre et konstitusjonelt problem. I lys av at Høyesterett er en såkalt prejudikatsdomstol, ville en uttalelse vedrørende EMDs tolkningsansvar bli ansett som gjeldende rett og dermed en signifikant maktoverføring.

Ord: 2508

2 Deloppgave 2

Oppgaven må utgjøre ca. 1/3 av den samlede oppgavebesvarelsen.

2. Redegjør for FN's organisasjon, formål og prinsipper.

Skriv ditt svar her

1. Innledning

1.1 Innledende bemerkninger

De Forente Nasjoner (FN) er en mellomstatlig organisasjon med et overordnet mål i å styrke fred og enkeltmenneskets rettigheter. I lys av at FN er en mellomstatlig organisasjon, har organisasjonen i utgangspunktet ikke jurisdiksjon til å utøve myndighet over medlemsstatene. Imidlertid er sikkerhetsrådet er unntak som kan utøve overnasjonal myndighet, ved mindre vetoretten sperrer for det. FNs formål, prinsipper, oppbygning m.m. reguleres av De Forente Nasjoners Pakt (heretter FN-pakten), som er en multilateral avtale. Norge ratifiserte konvensjonen i 1945, og trådte i kraft 27. november 1946.

1.2 Besvarelsens formål, avgrensninger og veien videre

I det følgende tar besvarelsen sikte på å forklare FNs organisasjon, formål og prinsipper. Det avgrenses mot en fullstendig fremstilling av FNs verdenserklæring og FNs organer.

Besvarelsens formål oppnås ved å først redegjøre for FNs formål og prinsipper (pkt.2), deretter oppbygning med fokus på sikkerhetsrådet (pkt. 3). Deretter rettes søkelyset mot en kort diskusjon vedrørende FN som organisasjon fungerer i praksis (pkt. 4).

2. FNs formål og prinsipper

2.1 Tolkning av FN-pakten

I lys av at FN-pakten er den sentrale traktaten på rettsområdet må tolkning avklares. FN-pakten tolkes via alminnelig folkerettslig traktattolkning, som fremgår av Vienna Convention on the Law of Treaties (heretter VCLT). Wien-konvensjonen er ikke signert av Norge, men anses som sikker folkerettslig sedvanerett. Folkerettslig sedvanerett beror på vurderingen om objektiv statspraksis + rettsoverbevisning (*opinio juris*). VCLT art. 31 oppstiller momentene for traktattolkning, og kan kort oppsummeres som en dynamisk og formålsrettet tolkning, basert på det avtalepartene mente ved inngåelse av traktaten. Selv om tolkningen skal baseres på "the ordinary meaning", må noen dynamiske elementer tillegges. Eksempelvis uttrykker FN-paktens art. 23 om sikkerhetsrådets sammensetning at bl.a. "the Union of Soviet Socialist Republics" sitter blant de permanente medlemmer. Det burde stått "The Russian Federation". Dette belyser behovet for dynamisk tolkning, der den originale ordlyden ikke lenger gjenspeiler dagens betydning.

2.2 Overordnet presentasjon

FNs formål forstås ved at organisasjonen ble dannet i kjølvannet av 2. verdenskrig. Det var dermed et verdensomspennende samfunnsmessig behov om "tro på grunnleggende menneskerettigheter, på det enkelte menneskes verdighet og verdi, på menns og kvinners og på små og store nasjoners like rett", jf. FN-paktens fortale. Generalforsamlingen i FN vedtok verdenserklæringen om menneskerettigheter i 1948, som videre er et uttrykk for FNs formål og prinsipper. I verdenserklæringen artikkel 1 heter det at "alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter". Verdenserklæringen er ikke rettslig bindende i motsetning til EMK, ØSK og SP, men regnes som folkerettslig sedvanerett og er likevel dermed bindende.

2.3 Artikkel 1

FN-paktens art. 1 uttrykker en liste over FNs formål, herunder bl.a. å "oppretholde mellomfolkelig fred og sikkerhet". Formålet skal gjennomføres ved å "treffe effektive, kollektive tiltak for å hindre og fjerne trusler mot freden..." Sitatet tolkes i lys av effektivitetsprinsippet, som i denne kontekst

betyr at tiltakene ikke bare skal fungere i teorien, men ha praktisk virkning. Art. 1 nr. 1 uttrykker videre en rekke situasjoner de "effektive" tiltakene skal forhindre.

Art. 1 nr. 2 tydeliggjør FNs formål om fred, der prinsippet om lojalitet gjør seg gjeldende i form av at medlemsstatene skal "utvikle vennskapelige forhold". De vennskapelige forholdene skal styrke verdensfreden, i lys av prinsippene om individet selvbestemmelsesrett og likeverd.

Videre i bestemmelsen uttrykker nr. 3 at det mellomstatlige samarbeidet skal løse "mellomfolkelige problemer" og ramser deretter opp rettigheter som FNs ØSK (viser til Oppgave 1) omhandler. Videre uttrykker nr.3 prinsippet om ikke-diskriminering, som også fremgår av den internasjonale konvensjon om avskaffelse av alle former for rasediskriminering.

Artikkelens nr. 4 understreker at de at bestemmelsen i sin helhet er et mål som skal oppnås ved FN-samarbeidet.

2.4 Artikkel 2

Artikkel 2 presiserer med henvisning til art. 1 nr. 4 at målene skal oppnås med "følgende prinsipper". En må påpeke at art. 1 også oppstiller prinsipper, dermed utgjør Art 1 og 2 prinsippene samlet.

Art. 2 nr. 1 presiserer at FN er grunnlagt på suverenitetsprinsippet. I lys av at organisasjonen er mellomstatlig, står statenes egen suverenitet sterkt. Eksempelvis vedtar Generalforsamlingen anbefalinger, ikke bindende vedtak, jf. FN-pakten art. 10. Videre i Art. 2 gjentas prinsippet om lojalitet i nr. 2. Dette kan utledes fra ordlyden, der statene skal "ærlig og oppriktig oppfylle" forpliktelsene knyttet til FN-pakten.

Videre i Art. 2 fremgår det at medlemsstatene skal løse tvister ved fredelige midler, jf. nr. 3. F.eks.: kan en stat gi jurisdiksjon til FNs tvisteløsningsorgan The International Court of Justice, jf. ICJ statuttene art. 36. I ICJ statuttene art. 36 kan en gi domstolen jurisdiksjon ved traktateler eller overenskomster i nr. 1, eller ved ensidige myndighetserklæringer i nr. 2. Domstolenes myndighet angår traktattolkning, alle folkerettslige spørsmål, brudd på internasjonale forpliktelser og erstatning som følge av brudd.

Av sentral betydning er Artikkel 2. nr 4. som fastslår forbudet mot trusler eller bruk av vepnet makt mot noen "stats" territoriale integritet. Her er det sentralt å definere hva en stat er. Kravene for å bli anerkjent som stat er (i) å ha et fast territorium, (ii) et fast bosetning, (iii) indre selvstyre og (iv) ytre selvstyre. Det avgrenses mot en fullstendig fremstilling av statsbegrepet. "Vepnet makt" svært inngripende må skilles fra intervensjon, som fremgår av art. 2. nr 7.

FN-pakten art. 2 nr. 5 uttrykker at medlemsstatene skal avholde seg fra å yte bistand til en stat FN utøver tiltak mot. Nr. 6 bekrefter videre at selv ikke-medlemmer skal overholde de sentrale folkerettslige prinsippene. Eksempelvis er *jus cogens* regler ufravikelige folkerettslige regler, som f.eks.: kan være forbud mot folkemord. Jus cogens kan påberopes av stater som ikke deltar i partsforholdet ved *erga omnes*.

Oppsummert bygger FNs formål og prinsipper på å forebygge krig, samt styrke menneskerettighetene. Imidlertid skal formålene og prinsippene oppnås på en måte som ikke krenker statenes suverenitet, jf suverenitetsprinsippet. Det er FNs sentrale utfordring som en mellomstatlig organisasjon.

3. FNs oppbygning

FNs oppbygning fremgår av FN-pakten kapittel 3 artikkel 7. Artikkelen uttrykker at FNs hovedorganer er Generalforsamlingen, sikkerhetsrådet, et Økonomisk og Sosialt råd, tilsynsrådet, The International Court of Justice og et sekretariat.

Art. 7 nr. 2 presiserer at det kan opprettes underordnede organer. Et formål med dette er å avlasta hovedorganene. Generalforsamlingen er FNs parlament som drøfter "alminnelige prinsipper", jf. art. 11 og vedtar anbefalinger. Det foreligger imidlertid en begrensning, der Generalforsamlingen ikke skal vedta en anbefaling om en sak er under behandling i sikkerhetsrådet, ved mindre "sikkerhetsrådet ber om det", jf. Art. 12.

3.1 Sikkerhetsrådet

Sikkerhetsrådet består av elleve medlemmer av FN, herunder er Kina, Frankrike, Russland, Storbritannia og Nord-irland, samt USA faste medlemmer, jf. art. 23. De ikke-faste medlemmer velges for en toårsperiode, jf. art. 23 nr. 2. Hvert medlem har en representant, jf. nr. 3.

Art. 24 presiserer effektivitetsprinsippet i form av at Sikkerhetsrådet skal sikre "raske og effektive" tiltak for å opprettholde mellomfolkelig fred og sikkerhet. Tiltakene skal gjøres ved stemmegivning, der hvert medlem har en stemme, jf. art. 27. Vedtak treffes med minst syv stemmer. En sentral begrensning som fremgår av art. 27 nr. 3 er at en stat som er part i tvisten ikke skal stemme, dette inkluderer bruk av vetoretten.

3.2 Fungerer sikkerhetsrådet i praksis?

Plikten til å "unnlate å stemme", jf. art. 27 nr. 3 blir ikke overholdt i praksis. En ser en rekke jus cogens brudd i dagsaktuell folkerett, herunder Ukraina-Russland konflikten og folkerettsbruddene i Palestina-Israel. I lys av at ICJ ikke har overnasjonal myndighet har ikke FN, herunder Sikkerhetsrådet reell makt til å sanksjonere folkerettslige brudd. Påberopelse av jus cogens har heller ingen reelle sanksjoner, utover at statsoverhoder fordømmer handlinger og den politiske påvirkningen deretter.

Ord: 1242